

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея

Науковий вісник

Випуск 142 (№ 3)

Ч. 1. Історичні науки

Київ – 2019

УДК 94(=16):811

**ШЛЯХ ВОІНА: НА СВОЇЙ ВІЙНИ ЗА ЧУЖУ
ДЕРЖАВУ (НАРИС БОЙОВОГО ШЛЯХУ
УКРАЇНЦЯ–ОРДЕНОНОСЦЯ П. НИЖНИКА
У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ)**

**THE WAY OF THE WAR: IN HIS WAR FOR
A STRANGE STATE (AN ESSAY ON THE
BATTLE WAY OF THE UKRAINIAN BEARER BY
P. NYZHNYK IN THE SECOND WORLD WAR)**

Гай–Нижник П. П.,

доктор історичних наук, завідувач відділу
історичних студій Науково–дослідного інституту
українознавства МОН України (Київ, Україна),
e-mail: Hai-Nyzhnyk@ukr.net

Hai-Nyzhnyk P. P.,

Doctor of Historical Sciences, Head of the
Department of Historical Studies at the Research
Institute of Ukrainian Studies (Kyiv, Ukraine), e-mail:
Hai-Nyzhnyk@ukr.net

*Висвітлюється бойовий шлях героя Другої світової війни, двічі
орденоносця Червоної Зірки П. М. Нижника.*

Ключові слова: Друга світова війна, Німецько–радянська війна,
Радянсько–японська війна.

*The war path of the hero of the Second World War, twice the Order of the
Red Star of P. M. Nyzhnyk, is highlighted.*

Keywords: Second World War, German–Soviet War, Soviet–Japanese War.

У часи Другої світової війни (1939–1945) мільйони українців, що були в часи її початку громадянами СРСР, підлягали військовому обов'язку служити у лавах Робітничо–Селянської Червоної армії (рос. – РККА) й з початком Німецько–радянської війни (1941–1945) масово мобілізувалися до радянського війська. Мільйони з них в роки цієї кривавої бійни виявили свій природний козацький звитязний дух та героїськи проявили себе на воєнних бойовищах й десятки тисяч були відзначені військовими нагородами. Одним з таких героїв Другої світової став українець, гвардії старшина Нижник Павло Михайлович (5.IV.1923 – 15.III.1985), що під час цієї війни, окрім усіх інших відзнак, був нагороджений, зокрема, медаллю «За бойові заслуги» та двома орденами Червоної Зірки (рос. – Орден Красной Звезды).

П. М. Нижник народився 5 квітня 1923 р. у с. Гірчична Кам'янець–Подільської обл. (нині Дунаєвського району Хмельницької обл.) в сім'ї

Михайла Григоровича Нижника (1900–1944) та Мілі Григорівни Водвуд (1899–1985), які побралися 1922 року. Навесні 1941 р. 18–річного Павла було призвано до РСЧА й вже 1 травня він є зареєстрованим у Вілегодському РВК Архангельської області, а 22 червня того ж року розпочалася Німецько–радянська війна. Відтак шлях молодого воїна–танкіста проліг у складі Західного фронту з північної Архангельської області на південь через Московію, Калугщину й Смоленщину, Могилівщину й Гомельщину до рідної України.

У 1943 р. П. Нижник стає вояком 233–ї танкової бригади, що була сформована на базі 168–го і 188–го окремих танкових полків у Мічуринську Тамбовської обл. в проміжку між 20 січня та 25 травня 1943 р., де увійшла до складу 5–го механізованого корпусу, що на той час перебував у резерві Ставки верховного головнокомандуючого (бригада сформовано за штатами №№010/270 – 010/277 від 31.07.1942 р.). Бригада брала участь в боях в районі Спас–Деменська та в рамках Смоленської операції Західного фронту РСЧА. У цих боях 14 червня 1943 р. П. Нижник отримав своє перше (легке) поранення [5, арк. 2], а вже за два місяці – важке [3, арк. 122]. В кінці вересня–жовтні 1943 р. на території Білорусії, в районі Леніне, бригада підтримувала наступ 1–ї Польської піхотної дивізії ім. Т. Костюшка. 24 жовтня 1943 р. разом з іншими сполуками 5–го механізованого корпусу була виведена в резерв Ставки ВГК, а 21 січня 1944 р. знову включена до складу діючої армії.

1 січня 1944 р. його танкову бригаду в районі м. Казатин було включено до складу 1–го Українського фронту, від 21 січня 1944 р. 233–тя танкова бригада 5–го механізованого корпусу увійшла до складу 6–ї гвардійської Танкової армії, яку 24 січня було включено до складу 2–го Українського фронту.

Просуваючись на південний захід України, в січні–квітні 1944 року з'єднання 2–го Українського фронту провели кілька успішних фронтових наступальних операцій, звільнили від німців значну частину Правобережної України, у взаємодії з 1–м Українським фронтом здійснили розгром оточеного угруповання противника в районі Корсунь–Шевченківського й внаслідок успішних Корсунь–Шевченківської та Умансько–Батошанської операцій до кінця квітня 1944 р. розітнули фронт німецької групи армій «Південь». Пройшовши з боями понад 200 км, її танкові батальйони 18 березня увірвалися до м. Могилів–Подільський.

Наступною стала участь в Ясько–Кишинівській операції. Таким чином Червона армія оволоділа значними теренами Правобережної України й частиною Молдавії, після чого вступила на територію Румунії. За успішні бойові дії на р. Дністер і вихід на державний кордон СРСР наказом верховного головнокомандувача за №081 бригада була удостоєна почесного найменування «Дністровської» (8 квітня 1944 р.).

1 травня 1944 р. 233-тя танкова бригада 5-го механізованого корпусу у складі 6-ї гвардійської Танкової армії вела бойові дії в районі румунського міста Ясси. Тоді за бої північніше Ясс протягом 31 травня – 2 червня старший сержант П. М. Нижник вперше був представлений до нагородження орденом Червоної Зірки (Нагородний лист від 5 червня 1944 р.) [5, арк. 2]. Проте, натомість, 8 червня 1944 р. під грифом «таємно» Наказом №012/нпо 233-й танковій Дністровській бригаді 5-го механізованого Дністровського корпусу діючої армії, «від імені Президії Верховної Ради СРСР, за зразкове виконання бойових завдань Командування на фронті боротьби з німецькими загарбниками й виявлені при цьому доблесть і мужність» [5, арк. 3] старшого сержанта, старшого писаря 1-го окремого танкового батальйону Нижника Павла Михайловича було нагороджено медаллю «За бойові заслуги» [5, арк. 4].

Важливу роль армія зіграла в Ясько-Кишинівській стратегічній операції (20–29 серпня 1944 р.) і бойових діях в центральній частині Румунії. Введені в прорив в смузі 27-ї армії в перший день операції (20 серпня) з'єднання і частини армії успішно розвивали наступ в напрямку на Бухарест. В ході його вони оволоділи містами Васлуй (22 серпня), Бирлад (24 серпня), Фокшани і Римнікул-Серат (27 серпня), Бузеу (28 серпня), Плоєшті (30 серпня). На наступний день її 5-й механізований корпус у взаємодії з 18-м танковим корпусом та іншими з'єднаннями 53-ї армії вступив у столицю Румунії Бухарест. На початку вересня 1944 р армію було повернуто на захід і, подолавши Трансільванські Альпи, вона розвинула наступ у напрямку м. Клуж.

12 вересня 1944 р. наказом верховного головнокомандуючого (№0307) армія була перетворена в 6-у гвардійську танкову армію, а

5-й механізований корпус – у 9-й гвардійській механізований корпус. Тоді ж, 12 вересня 1944 р., за відзнаки у боях при оволодінні р. Римнікул-Серат разом з іншими з'єднаннями і частинами 5-го механізованого корпусу 233-тя танкова бригада була удостоєна гвардійського звання. 15 вересня за зразкове виконання завдань командування в опануванні м. Ясси бригада була нагороджена орденом Червоного Прапора. Протягом жовтня 1944 р. – лютого 1945 р. 2-й Український фронт у взаємодії з частиною сил 3-го Українського фронту брав участь у Будапештській операції, в районі столиці Угорщини і в самому місті, в ході якої було оточено і ліквідоване 188-тисячне угруповання противника і звільнений Будапешт. Наприкінці 1944 – початку 1945 р. бригада вже брала участь у боях на території Угорщини й 26 квітня 1945 р. була нагороджена орденом Суворова 2-го ступеня.

Батальйон, успішно просуваючись, одним із перших вийшов до столиці Австрії. У Віденській наступальній операції частини тепер вже 46-ї гвардійської танкової бригади брали участь у вуличних боях за Відень, в ході яких оволоділи Західним вокзалом і вийшли до Дунайського каналу, за що їй 17 травня 1945 р. було присвоєно почесне найменування «Віденська» [2, с. 209]. У другій половині квітня 1945 р. бригада у взаємодії з іншими з'єднаннями вела бойові дії по опануванні Чехословаччиною, а 26 квітня 1945 р. її воїни відзначилися в боях за м. Брно, за що 28 травня бригада була нагороджена орденом Кутузова 2-го ступеня. Вже після падіння Берліна, бригада продовжувала бойові дії в районі Праги, а 10 травня 1945 р. війська фронту зустрілися з американськими військами в районі міст Пісек і Чеське Будейовіце.

Внаслідок цих операцій з опанування Правобережною Україною, Східною і Центральною Європою П. М. Нижника було представлено до чергової бойової нагороди – ордена Червоної Зірки. У нагородному листі з цього приводу, зокрема, зазначалося, що гвардії старшина Нижник Павло Михайлович «за час перебування у батальйоні з квітня 1943 року, беручи участь в багатьох танкових атаках на Західному фронті та Україні має на своєму рахунку 4 підбитих танки супротивника, 5 протитанкових знарядь, до 10 автомашин і до роти ворожих солдатів та офіцерів супротивника.

У боях виявив виняткову сміливість. Будучи важко пораненим, надав допомогу своєму командирові, не залишив його на полі бою, затягнув його в укриття та евакуював у запілля» [3, арк. 122].

Відтак таємним Наказом (№010/н) 46-ї Гвардійської, Червонопрапорної, Ордена Суворова,

Дністровської, Віденської танкової бригади від 31 травня 1945 р. [3, арк. 93] гвардії старшину П. М. Нижника було нагороджено орденом Червоної Зірки [3, арк. 95].

Після завершення бойових дій в районі чеської столиці Праги 46-та гвардійська танкова бригада у складі 6-ї гвардійської танкової армії була передислокована на Далекий Схід і включена до складу Забайкальського фронту. Тож з-під Праги П. Нижник з бойовими товаришами рушив на схід в напрямку Чити (Бурятія) й далі – на Маньчжурію, аби воювати з японською Квантунською армією.

9 серпня, в день коли американськими ВПС було здійснено вибух атомної бомби над Нагасакі, передові і розвідувальні загопи трьох радянських фронтів почали наступ. Під час Радянсько-японської війни (1945) армія брала участь в Хінгано-Мукденській операції, в ході якої наступала в першому ешелоні фронту на Чанчунь, прорвала Маньчжуро-Чжалайнурський та Халун-Аршаїський укріплені райони й 11 серпня пододала хребет Великий Хінган, тим самим вийшовши на Центральнo-Маньчжурську рівнину в районі Лубе. 12 серпня армія почала наступ на Мукден (Шеньян), а частиною сил – на Чанчунь. Армія оволоділа містами Чанчунь, Мукден, Цицикар, Жехе, Дай-рен, Порт-Артур. Війська Забайкальського фронту, наступаючи з території МНР і Даурії, подолали безводні степи, пустелю Гобі і гірські хребти Великого Хінгану, розгромили калганське, солунське та хайларське угруповання противника, вийшли на підступи до найважливіших промислових і адміністративних центрів Маньчжурії, відрізали Квантунську армію від японських військ в Північному Китаї і, зайнявши Сіньцзін і Фентянь, просуvalися до Дайрену і Рьодзюну. Швидкий наступ армії по Маньчжурії забезпечив швидку капітуляцію Квантунської армії. За зразкове виконання завдань командування в боях по розгрому частин японської Квантунської армії і подолання гірського хребта Великий Хінган вона була нагороджена другим орденом Червоного Прапора (20 вересня 1945 р.) [1, с. 462].

27 вересня 1945 р. у нагородному листі командир 1-го танкового батальйону 46-ї Гвардійської, Червонопрапорної, ордена Суворова, ордена Кутузова, Дністровського-Віденської танкової бригади гвардії капітан М. Малишев зазначав, що гвардії старшина П. Нижник «за час бойових дій з японськими імперіалістами і в наступних роботах з виконання урядового завдання з демонтажу і вивезення станків виявив мужність, ініціативність та великі організаторські здібності».

У довготривалих важких маршів по степах Монголії, через хребет Великого Хінгану і по Південній Маньчжурії [П. Нижник] особисто, не рахуючись ні з чим, часто по коліна у воді, розшукував обходи для автомашин у болотяних місцях і проводив автомашини батальйону.

За особистої ініціативи за 120 кілометрів доставив бензин по бездоріжжю для 5 автомашин, завдяки чому ремонтні засоби батальйону були своєчасно зосереджені в розташуванні танків.

Працюючи на заводі з демонтажу станків особисто брав участь в роботі, виконуючи денну норму завдання [на] 130–150 відсотків» [4, арк. 354].

Тож «за мужність, виявлену при здійсненні маршів, за особисту ініціативу і великі показники в роботі з демонтажу» [4, арк. 354], «за зразкове виконання бойових завдань на фронті боротьби з японськими загарбниками і виявлення при цьому доблесті і мужності» таємним наказом (№013/н) [4, арк. 332] гвардії старшину Нижника Павла Михайловича вдруге було нагороджено орденом Червоної Зірки [4, арк. 333].

Загалом же за доблесть і мужність, проявлені на бойовищах Другої світової війни у боях з німецькими та японськими військами, орденами і медалями були нагороджені 2 тис. 370 воїнів цієї 46-ї гвардійської танкової бригади, серед яких був також і українець-подолянин Павло Нижник. Згодом П. М. Нижник був нагороджений також медалями «За взяття Відня», «За взяття Будапешта», «За взяття Берліна», «За визволення Праги», а також «**За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.**» і «За перемогу над Японією», проте найціннішими, звісно ж, були медаль «За бойові заслуги» та два ордени Червоної Зірки.

Герой Другої світової повернувся в Україну наприкінці 1945-го й 5 грудня одружився з Ніною Романюк (1924–1998), дівчиною, що чекала на Павла усю війну. Згодом у них народяться діти (Володимир, Павло і Марія), а життя висуватиме нові випробування. 1949-го року героя війни було засуджено до ув'язнення за звинуваченням у «диверсії» на залізниці. По звільненні він повернувся до цивільного життя, проте двічі орденосця Червоної Зірки Павла Михайловича Нижника ніколи не запрошували на щорічні паради перемоги та інші урочистості, що відбувалися по усіх більших і менших місцинах Радянського Союзу, а комуністична влада не надто шанувала бійця, що воював за СРСР, але так і не виявив бажання вступити до лав партії комуністів. Помер П. М. Нижник 15 березня 1985 р. у м. Дунаївці Хмельницької обл., де й був похований. Не надто згадує про славного подолянина та інших вояків-українців, що мусили служити в чужинецьких арміях, але воювали хоробро-геройськи, й сучасна незалежна держава Україна.

Цей нарис – данина пам'яті українцю–воїну, людині, що боролася і перемогла...

Список використаних джерел

1. 'Квантунская армия (японская)', 1953, Большая Советская Энциклопедия, М.: Государственное научное издательство «Большая Советская энциклопедия».
2. Огарков, НВ., 1980. 'Днестровско–Венская танковая бригада', Советская Военная Энциклопедия, М.: Воениздат, Т.3.
3. ЦАМО РФ, Ф.33, Оп.686196, Спр.653, №22911388.
4. Там само, Оп.687572, Спр.2017, №38656828.
5. Там само, Оп.690155, Спр.5599, №36563600.

References

1. 'Kvantunskaja armija (japonskaja) (Kwantung Army (Japanese))', 1953, *Bol'shaja Sovetskaja Jenciklopedija*, М.: Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «Bol'shaja Sovetskaja jenciklopedija».
2. Ogarkov, NV., 1980. 'Dnestrovsko–Venskaja tankovaja brigada (Dniester–Vienna tank brigade)', *Sovetskaja Voennaja Jenciklopedija*, М.: Voениzdat, Т.3.
3. *ЦАМО РФ*, F.33, Op.686196, Spr.653, №22911388.
4. Там само, Оп.687572, Спр.2017, №38656828.
5. Там само, Оп.690155, Спр.5599, №36563600.

* * *